

A fokozatos felújító vágásmód multjából a régi Magyarországon

(Befejezés.)

Írta: Muzsnay Géza.

A *tölgyesek* fokozatos kihasználásánál arra törekedtünk, hogy a tölgyet megfelelő arányban fenntartsuk a jövő számára, legalább a jobb termőhelyeken. Elegenden tölgyfaállományok nevelése a jövőre nézve nem igen volt célunk. Sőt arra a legtöbb esetben nem is gondolhattunk.

Egyébként különböző volt az eljárás aszerint, hogy elegendően, illetőleg olyan faállománnyal volt-e dolgunk, amelyben a bükk, gyertyán csak elszórva fordult elő, avagy pedig olyan tölgyes fokozatos kihasználásáról volt szó, amelyben ezek a fafajok jelentékeny arányban voltak képviselve.

A ritkító vágások a tölgyesekben többnyire elmaradtak s a vetővágást rendszerint a tarolóvágás követte, mihelyt a felújulás, illetőleg az alátelepítés útján végzett mesterséges felújítás eredményét biztosítottnak véltük.

Az olyan tölgyesek kihasználásánál, amelyekben a bükk és a gyertyán jelentékenyebb arányban volt elegyedve a tölgy közé, az előkészítővágás rendszerint elmaradt s a vetővágás fogatosításánál igyekeztünk a bükk és gyertyán térfoglalását minél kisebb mértékre szorítani. Hogy miképpen, azt esetről-esetre állapítottuk meg.

A jegenyefenyővel elegyes tölgyfaállományok kihasználásánál azt a célt tartottuk szem előtt, hogy e két fafaj a termőhelyi viszonyoknak leginkább megfelelő elegyarányban legyen jelen a jövőbeli faállományban.

A gyengébb talajú tölgyeseket sok esetben jegenyefenyővel, avagy (a napnak erősen kitett déli oldalakon) erdei és fekete fenyővel telepítettük alá, egyrészt talajjavítás, másrészt érté-

kesebb, elegyes faállományok nevelése céljából. A jegenyefenyővel való alátelepítésnél rendszerint vetést alkalmaztunk, míg az erdei- és a feketefenyőt ültetés útján telepítettük a faállomány alá.

A fokozatos felújító vágásmód sikeres végrehajtását úgy a fenyveseknél, mint a bükkösöknél és a tölgyeseknél a többi akadály mellett (a megfelelő úthálózat hiánya, a faértékesítés akkori módjai stb.) sok esetben nagyon megnehezítette az értékesítés sokfélesége is, amit a fafajok, a termelendő fafajlasztékok és a kielégítésre váró nagyobb fafogyasztók aránylag nagy száma idézett elő. Mindezeknek akárhányszor az volt a következménye, hogy a kihasználás során a levágandó *törzsek kijelölése* elszívetve, ötletszerűleg, s pillanatnyi szükséglet-hez mérten történt, a természetes felújítás követelményeinek a szem elől tévesztésével.

Az *üzemnyilvántartási könyvek vezetésénél* az egyes erdő-részletekből kihasznált hozamba beszámítandó területet eleinte a kitermelt fatömegnek az erdőrészlet becsült fatömegével való egybevetése útján számították ki. Ez az eljárás azonban oda-vezetett, hogy a 90-es évek elején sok olyan erdőrészletet talál-tam, amely a természetben már teljesen ki volt használva, holott az üzemnyilvántartás szerint részben még kihasználat-lan volt, vagy megfordítva.

Ezért később a faállomálynak az illető évi vágatás meg-kezdése előtt és befejezése után megbecsült átlagos sűrűségi viszonyszámainak egymással való egybevetése segélyével szá-mítottuk ki az illető évre elkönyvelendő hozamba beszámítandó területet.

Az erdőrendezés részéről mindig arra törekedtünk, hogy semmiféle akadályt ne gördítsünk a fokozatos felújító vágás-mód akkoriban helyesnek talált végrehajtása elé. És korántsem gondoltunk arra, hogy az ellenőrzés megkönnyítése kedvéért a sablónok útjára tereljük magát a végrehajtást.

Viszont az erdőgondnokok is teljes megértésre törekedtek az erdőrendezéssel szemben. Így elsősorban is az ő ügybuzgó-ságuknak volt köszönhető, hogy dacára a sokféle nehézségnek, a zsarnócai erdők természetes felújításánál s illetőleg az ezzel

kapcsolatos mesterséges alátételezéseknél már az 1900. évig, vagyis az erdőtörvény életbeléptét követő két évtized alatt is, eléggé szép eredmény volt elérhető.

Az 1900. évben már foglalkoztunk egy az erdőművelés körébe tartozó másik fontos kérdéssel is, abból indulva ki, hogy középhegységi tölgyerdeink jóvedelmezés tekintetében nem igen vehetik fel a versenyt a fenyőfélékkel, nevezetesen a jegenyefenyővel. Az erre vonatkozólag közölt pénzügyi számításom eredménye nagy mértékben támogatta azt a tervünket, hogy tölgyeseinket 50—60 éves korukban jegenyefenyővel telepítsük alá s ekkép tölgy- és jegenyefenyő elegyből álló kétkorú faállományokat igyekezzünk nevelni elegyetlen tölgyesek helyett.

Az erdőművelési szempontból különösen érdekes, szebbnél-szebb erdei képeknek egész sokaságát tudnám felsorolni itt abból az időből. Ez azonban nagyon messzire vezetne célomtól.

Amit a fokozatos felújító vágásmód alkalmazásáról a zsarnócai kerületet illetőleg elmondottam, az az 1879. évi erdőtörvény életbeléptetésétől bezárólag az 1900. évig terjedő időszakra s ezen belül is főképpen az 1891-től 1900-ig terjedő évtizedre vonatkozik.

4. A rendszer továbbfejlődése Zsarnócán és egyebütt. Tanulságok a jövőre nézve.

Egy további évtized telt el addig, amikor (1911-ben) visszatértem Zsarnócára s most már nagyobb hatáskörrel (s talán valamivel szélesebb látókörrrel is) vehettem kezembe a többiek között a kihasználás és felújítás irányítását. Időközben a fokozatos kihasználás terén az a lényeges változás történt, hogy az esedékessé vált második üzemátvizsgálás alkalmával az üzemtervekben a kihasználást formailag is 20 évre terjesztették ki, amennyiben az üzemátvizsgálási munkálatokban szabad mozgást biztosítottak a következő egész fordulószaki területen.

Az addigi rendszer továbbfejlesztése, illetőleg módosítása a zsarnócai kerületben a jegenyefenyvesek fokozatos kihasználásánál mutatkozott a legsürgősebbnek. E tekintetben most azt állítottuk fel irányadó elv gyanánt, hogy eltérve a fokozatos felújító vágásmód közönséges alakjától, elsősorban ott vágjunk,

ahol máris van felszabadításra váró fiatalosunk. És ehhez képest anélkül, hogy kifejezetten ú. n. csoportos felújító vágást, avagy szegélyező vágást alkalmaznánk, arra törekedjünk, hogy a koros faállomány védelme alatt megfelelő záródású, életképes csoportok, illetőleg szegélyek alakuljanak ki, amelyek azután lassan-lassan bővítendő, illetőleg szélesbítendő lesznek. Ott ellenben, ahol fiatalos még nincsen, egyelőre inkább csak gyéritésszerű, mérsékelt ritkítást végezzünk, figyelemmel a faállomány tömeg- és értékgyarapodásának az előmozdítására, vigyázva azonban, nehogy a talaj begyomosodjék az erősebb ritkítás következtében. A kihasználás menete általában lassú legyen s alkalmazkodjék azokhoz a korlátokhoz, amelyeket a fiatalos megtelepülésének és óvatos felszabadításának az érdekei elénekbe szabnak.

Ily módon a fokozatos kihasználás időtartamát hosszúra (20—30, esetleg még több évre) kinyújtani terveztük, ami elé üzemterveink akkor már nem igen gördítettek akadályt.

A bükkösök kihasználásánál azt a célt, hogy helyükön jegenyefenyővel elegyes faállományokat neveljünk, az eddig követett és bizonyos mértékig tökéletesített alátelepítési eljárással sem értük el olyan mértékben, mint szeretttük volna, dacára annak, hogy az ültetésre való áttéréssel és a csemetéknek az álló fák, tuskók és kövek mellé való ültetésével számottevő korbelt előnyt értünk el a jegenyefenyő javára. Mert a fokozatos kihasználás során természetes úton keletkezett bükk fiatalos az alátelepítés alkalmával a bükk közé egyesével elegyített jegenyefenyő-csemetéket így is legtöbbször csakhamar túlszárnyalta s vele teljes sikerrel megküzdeni nem igen állott módunkban a rendelkezésünkre állott eszközökkel. Emellett rájöttünk arra is, hogy a csemetéknek az álló fák tövébe való ültetése hátrányos, amennyiben itt a csemeték kevesebb csapadékhoz jutnak, mint a fák között lévő területen. Ezért 1914-ben az alátelepítéssel kapcsolatos vetővágásos rendszerről a csoportos kihasználásra tértünk át.

Ez az új eljárás lényegében abból állott, hogy az illető bükkösben, lehetőleg egyenletesen elosztva, kisebb foltokat tarra vágattunk, az ekképpen keletkezett lékekről kitérmelt fa-

anyagot a lékek széleire rakattuk, illetőleg mindjárt le is közelítettük a völgyekbe és az utak mellé, a lékeket pedig a következő tavaszon átiskolázás útján nevelt, erőteljes jegenyefenyő csemetékkel ültettük be, a normális sűrűségnek megfelelő hálózatban. A lékek közé eső részét a faállománynak egyelőre csak gyérítésszerű használatnak vetettük alá.

Az így csoportosan megtelepített csemeték kevésbbé voltak kitéve az elnyomatás veszélyének és emellett több csapadékhoz is jutottak.

A további célunk az volt, hogy néhány év múlva a lékeket megnagyobbítjuk és azután jegenyefenyővel ültetjük be az ebből a célból letarolt gyűrűket is.

A lékek nagyságának a megállapításánál többé-kevésbbé alkalmazkodtunk a faállomány magasságához. A lék középső részén lévő legnagyobb szélességet megközelítőleg egyenlőnek vettük a szomszédos fák magasságával, a lék hosszúságát pedig ennek másfélszeresével.

Hogy az első használatot és a lékeknek ezzel kapcsolatos beültetését hány év múlva kövesse a lékek kibővítése, s illetőleg, hogy ennek a kibővítésnek később mikor és hányszor kell majd megisméltődnie, s mikor kerülhet a sor majd a közbeeső területrészeknek a letarolására, ezt a kiültetett csemeték fejlődésétől tettük függővé.

Rákerült volna a sor később arra is, hogy a csoportos kihasználásnak ez a rendszere ne csak a bükkösökben nyerjen alkalmazást, hanem a sílányabb talajú olyan tölgyesekben is, amelyekben faállomány-átalakítás lesz tervbe véve jegenyefenyővel.

Mindezek a tervek és elgondolások azonban dugába dőltek az 1918. év végén bekövetkezett események következtében.

*

Ezekben kívántam vázlatosan ismertetni a zsarnócai rendszert és annak fejlődését.

Nagyon természetes, hogy azalatt az idő alatt, amelyet fenti leírásom felölel, a régi Magyarországon másutt is történt haladás ezen a téren. A kincstárnál pl. szép eredményeket értek el tudtommal még a besztercebányai, lippai, lugosi, tótsóvári

kerületekben is. Amint általánosan ismeretes, nagy érdemeket szerzett e tekintetben Kaán Károly, aki nemcsak a szakirodalom terén volt lelkes propagálója a természetes felújításnak, hanem e század második évtizedében, mint a kincstári erdészet feje, minden tőle telhető eszközzel igyekezett elhárítani a természetes felújítás elé gördülő akadályokat, a többek között az erdők feltárására és a házilagos kitermelés mindenhová való kiterjesztésére irányuló tevékenységével.

A haladásnak számottevő mértékben segítségére volt az erdőrendezésnél fent és lent megnyilvánult újabb, gyakorlatiasabb szellem is. Ennek a kialakulását lényegesen előmozdították *Bund* Károlynak, az *Erdészeti Lapok*-ban megjelent közleményei is, akinél lelkesebb híve alig volt a természetes felújításnak s akinél több hozzáértéssel alig foglalkozott valaki közülünk a természetes felújítás körébe tartozó kérdésekkel.

A helyzet megérését és előnyös kialakulását már ezt megelőzőleg elősegítette az erdészeti kísérleti állomás ezirányú tevékenysége is, bár az itt elért eredmények érvényesítésére a gyakorlatban akkoriban már nem kerülhetett sor. A kísérleti állomás részéről Vadas Jenő mellett Róth Gyula foglalkozott behatóan a szálerdők természetes felújításának a kérdésével már 1918. előtt is. Roth volt a legelső, aki határozott és világos formában domborította ki előttünk, hogy milyen nagy fontossággal bír a természetes felújításnál az erre befolyással bíró természeti tényezők (talaj, csapadék, napfény és levegő) hatásának az alapos ismerete s hogy a siker kulcsa úgyszólván abban rejlik, miképpen tudjuk e négy tényezőnek a kedvező érvényesülését emberi beavatkozással elősegíteni, figyelemmel az illető fafaj, helyesebben fafajok csemetéinek az igényeire.

*

Lássuk ezekután még, minő tanulságokat vonhatunk le a multnak fenti ismertetéséből s általában a multban szerzett tapasztalatokból? Ezeket a tanulságokat megkísérlem röviden összefoglalni az alábbiakban.

1. Igyekezzünk megteremteni a fokozatos felújító vágásmód s általában a természetes felújítás helyes végrehajtásának az *alapfeltételeit*. A legelső helyen áll ezek között az erdők fel-

tárása. Honosítsuk meg továbbá a fának házilagos kitermelését és kiszállítását mindenütt.

2. Addig is, amíg ezek az alapfeltételek meg nem valósulnak, ne erőszakoljuk a természetes felújítás szövevényesebb alakjainak a meghonosítását. Elégedjünk meg egyelőre azzal, ha az azokban kifejezésre jutó főbb elveket áttudjuk vinni a gyakorlatba. Mindenekfelett *kerüljük a kezeinket megkötő sablónok és szigorú szabályok felállítását.*

3. Sablónok felállítása helyett inkább törekedjünk arra minden erőnkkel, hogy tanulmányozzuk a természet tényezőinek a hatását a természetes felújításra. És hogy emellett esetről-esetre helyesen alkalmazni is tudjuk az e téren szerzett tapasztalatainkat és elméleti ismereteinket.

4. A fokozatos felújító vágásmód alkalmazásánál általában kettős célunk kell hogy legyen. Tudniillik a felújítás mellett egyúttal a faállomány tömeg- és értékgyarapodásának a lehető kiaknázására is törekednünk kell. Ez a kétféle cél egymással akárhányszor ellentétes lehet. Ilyenkor természetesen a két cél közül valamelyiknek okvetlenül áldozatot kell hozni a másik kedvéért. Hogy melyiknek, azt csak esetről-esetre lehet eldönteni. Erre vonatkozóan csak örömmel fogadhatjuk és tehetjük magunkévá azt az irányzatot, amely Kaán Károlynak: „*A Schwarzwald szálalóvágásos haszonfa-gazdaságáról*“ cím alatt 1903-ban és „*Szálalóvágásos gazdaság lombfaerdőkben*“ c. alatt 1921-ben megjelent közleményeiben kifejezésre jut a fatömeg- és értékgyarapodás kiaknázása tekintetében s amely irányzat és a vele kapcsolatban leírt gazdasági rendszer hivatva van nagyobb és nagyobb tért hódítani, ha nem is a maga egészében, legalább egyes részleteiben.

5. Ahol az üzemtervek intézkedései nem megfelelőek, nem szabad visszariadni a sérelmes intézkedések megváltoztatására irányuló lépések megtételétől.

